

چالش آمریکا با مراکز ثقل استراتژیک جدید در عراق

امیرحامد آزاد *

فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال هجدهم، شماره 4، پیاپی 72، زمستان 1396؛ صفحات 28 - 1

تاریخ دریافت: 1396/11/03 تاریخ پذیرش نهایی: 1396/11/30

چکیده

بسیج مردمی به عنوان یک ساز و کار مؤثر برای مبارزه با داعش در عراق به روند تشکیل هسته‌های مردمی حزب‌الله در قالب «حشد شعبی» رسمیت بخشید. «حشد شعبی» یک مرکز ثقل جدید نظامی در عراق است که دارای تعارض ایدئولوژیک و عملیاتی با منافع آمریکاست که به سوی تشکیل یک مرکز ثقل جدید سیاسی حرکت می‌کند. نتیجه این سیر ایجاد شبکه‌ای ترکیبی از مراکز ثقل عملیاتی و استراتژیک خواهد بود که ضربه نظامی به آسیب‌پذیری‌های مهم، قابلیت‌های مهم و توانایی‌های مهم آن برای ایالات متحده امکان‌پذیر نیست. در عین حال این مراکز ثقل عملیاتی و استراتژیک شبکه‌ای، از ظرفیت بازدارندگی در مقابل اقدامات خصمانه آمریکا و متحدینش برخوردارند.

واژگان کلیدی

حشد شعبی، مرکز ثقل، توانایی‌های مهم، قابلیت‌های مهم، آسیب‌پذیری‌های مهم

داعش از روز 23 اردیبهشت 1393، موجی از عملیات‌های ترکیبی انتحاری و حمله به وسیله خودروهای بمب‌گذاری شده را به کمر بند امنیتی بغداد آغاز و در بازه زمانی بین چهارم تا 31 تیرماه 1393، 15 عملیات ترکیبی پیچیده انجام داد که متکی بر شبکه درون سلولی این سازمان در داخل بغداد و اطراف آن بود. کمر بند جنوبی بغداد شامل «محمودیه»، «لطیفیه» و «یوسفیه»، کمر بند شمالی بغداد شامل «تاجی»، «ترمیه»، «بلد» و «سامرا»، کمر بند غربی بغداد شامل «ابوغریب» و «زیدان» و کمر بند شرقی بغداد شامل «مدائن»، «عرب جبور» و «نهران» اقدام به انجام عملیات کرد. تحکم این شرایط خطیر امنیتی بر عراق، باعث شد تا هیئت وزیران در دولت «نوری مالکی» در جلسه مورخ 17 خرداد 1393، براساس دستور شماره 337، فرمان تشکیل «هیئت حشد شعبی» را برای بسیج نیروهای مردمی صادر کند. (آزاد، 1395: 27)

دلیل صدور چنین دستوری مشروعیت‌بخشی به تسلیح نیروهای خارج از ساختار وزارت دفاع و کشور بود. زیرا براساس تبصره «ب» از بند دوم ماده 9، در باب اول قانون اساسی عراق، تشکیل گروه‌های شبه‌نظامی خارج از چارچوب قانون ممنوع است. (الدستور العراق، 2005: 5)

سه روز بعد از تشکیل «هیئت حشد شعبی» موصل سقوط کرد و با خارج شدن کنترل بخش عمده‌ای از استان‌های دیالی و انبار از دست نیروهای نظامی و امنیتی عراق، بغداد در معرض تهدید جدی قرار گرفت. در چنین شرایطی نیاز به بسیج عمومی نیرو بیش از پیش نمایان شد و بدین ترتیب روز جمعه 23 خرداد 1393، «شیخ عبدالمهدی کربلائی»، نماینده «آیت‌الله سید علی سیستانی»، مرجعیت اعلا در عراق، اعلام جهاد کفایی نمود. دو روز بعد از صدور فتوای جهاد، «فالح فیاض» مشاور امنیت ملی عراق از تشکیل ساختاری با عنوان «مدیریت حشد شعبی» به دستور «نوری مالکی» خبر داد که وظیفه آن سازماندهی تعداد انبوه نیروهای

داوطلب جهاد بود. بعد از تغییر نخست‌وزیر، روز 26 آذر 1393 «حیدر اسدی» تحت عنوان سخنگوی «حشد شعبی» خبر از تشکیل هیئت مستقلی به دستور نخست‌وزیر «حیدر عبادی» به همین نام داد. هر چند براساس فرمان نخست‌وزیر، بسیج نیروی انسانی برای مقابله با تهدید داعش توسط «هیئت حشد شعبی» و زیر نظر فرماندهی کل قوا که نخست‌وزیر به طور هم زمان تصدی آن را برعهده داشت آغاز شد، اما در واقع «حشد شعبی» چتری برای آغاز فعالیت تعداد زیادی از گروه‌ها شد که کار بسیج نیروی انسانی را بر عهده گرفته بودند. پس از این، مجلس عراق در جلسه مورخ ششم آذر 1395، با تصویب قانون «هیئت حشد شعبی و نیروهای تابع آن» در 4 بخش، 3 ماده و 7 بند، به این ساختار به عنوان یک نهاد مستقل رسمیت بخشید.¹ (قانون هیأه الحشد الشعبی، 2016: 1-2)

«حشد شعبی» در حالی تبدیل به یک نهاد مستقل و رسمی در عراق شد که پیش از تحقق چنین وضعیتی، ژنرال «لوید جی. آستین»، فرماندهی وقت منطقه مرکزی² در دولت اباما، 26 اسفند 1394، در بیانیه بخش خط مشی و مأموریت‌های این منطقه درباره وقوع این وضعیت چنین هشدار داده بود:

1. «عبدالهادی حکیم»، نماینده پارلمان عراق، روز 21 مهر 1395، متن پیش‌نویس قانون «هیئت حشدشعبی» و نیروهای تابع آن» را منتشر کرده بود. این پیش‌نویس بعد از بحث نمایندگان در جلسه بیست‌وپنجم پارلمان تهیه شده بود که «حشدشعبی» را بخشی از نیروهای مسلح عراق و مرتبط با فرماندهی کل قوا قلمداد می‌کرد و تکامل یافته پیش‌نویس قانون 11 بندی دیگری تحت عنوان «حمایت قانونی از حشدشعبی» بود که روز 13 ژوئن 2014، تنظیم شده بود. اما پیش‌نویس جدید تنها مشتمل بر چهار ماده بود که در بند اول آن تصریح شده بود «هیئت حشد شعبی» و نیروهای تابع آن» به موجب دستور دیوانی شماره 91 نخست‌وزیر (حیدر عبادی) در مورخ پنجم اسفند 1394 به عنوان بخشی از نیروهای مسلح عراق و مرتبط با فرماندهی کل قوا شکل گرفته‌اند. «حیدرعبادی» در این فرمان، با صراحت «هیئت حشدشعبی» و نیروهای تابع آن» را یک «تشکیلات نظامی مستقل» نامیده بود که در آینده از نظر عملکرد، سازمان، فرماندهی، ارکان، سطوح، تیپ‌های عملیاتی و نوع ارتباط با فرماندهی کل قوا، مشابه دستگاه مبارزه با تروریسم خواهد بود.

2. وزارت دفاع آمریکا، دارای مراکز فرماندهی هفت‌گانه است. شش مرکز فرماندهی وزارت دفاع ایالات متحده آمریکا، شامل فرماندهی اقیانوس آرام در نیمکره‌های غربی و شرقی، فرماندهی آمریکای شمالی و جنوبی، فرماندهی آفریقا (به غیر از مصر) و فرماندهی اروپا است و منطقه مرکزی مهم‌ترین فرماندهی در این مراکز محسوب می‌شود. ستاد فرماندهی مرکزی، محدوده جغرافیایی منطقه مرکزی را از شمال شرق آفریقا تا خاورمیانه و سپس تا آسیای مرکزی و جنوبی ترسیم کرده است. (United States Central Command (A), 2016)

«باید بدانیم که بعد از نابودی داعش و ایجاد ثبات در سوریه، ما و شرکای ما با بهبود قدرت شبکه تهدید ایرانی (ITN)¹ روبرو خواهیم بود که با کسب تجربه در جنگ به دست آمده و مشتمل بر یک شبکه چند ملیتی از مبارزان شیعه است که در ساخت آینده مشارکت خواهند داشت. به علاوه تحولات دیگری وجود دارد که باید برای درک تهدید پیش رونده شبکه تهدید ایرانی، تحت نظارت دقیق باشند، به عنوان مثال گروه‌های شبه نظامی شیعه مورد حمایت ایران به واسطه تثبیت در بسیج مردمی (حشد شعبی)، در حال تبدیل شدن به یک نهاد امنیتی رسمی در عراق هستند که این معنی مشروعیت بخشی و افزایش منابع برای آنهاست و می‌تواند تا حد زیادی روابط آینده ما با نیروهای امنیتی در عراق را دچار پیچیدگی سازد.» (U.S Central Command: 2016)

«جوزف وتل» فرمانده جدید منطقه مرکزی در دولت ترامپ نیز به این روند ادامه داد. «وتل» روز 25 اسفند 1395 طی ارائه ارزیابی وضعیت نظامی و چالش‌های امنیتی در خاورمیانه بزرگ در کمیته خدمات نظامی کنگره آمریکا، ایران را یک تهدید جدی برای منطقه مرکزی، منافع ملی ایالات متحده و منافع متحدین آمریکا معرفی کرد و نسبت به اعمال نفوذ و کنترل ایران بر روی بخش اعظمی از استعداد 100 هزار نفری حشد شعبی هشدار دارد. (Committee on the Armed Services, 2017: 18)

حشد شعبی یک پدیده جدید منطقه‌ای با ابعاد پیچیده نظامی، سیاسی، اجتماعی در داخل عراق و منطقه است، نگرانی ایالات متحده از به‌کارگیری این ساز و کار مبارزه با تروریسم در چارچوب مقابله با بازی منطقه‌ای آمریکا، این ضرورت را ایجاد می‌کند تا ابعاد این پدیده با هدف تولید محتوای کاربردی از طریق انطباق با ادبیات نظری استراتژیک مرتبط با موضوع مورد ارزیابی قرار گیرد. بنابراین مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال خواهد بود که حشد شعبی با چه ساز و کارهایی در مقابل تهدیدات امنیتی آمریکا بازدارندگی ایجاد می‌کند؟ این

1. Iranian Threat Network's (ITN)

مقاله بر این فرضیه استوار است که حشد شعبی، یک مرکز ثقل نظامی جدید و در حال تبدیل به شبکه‌ای از مراکز ثقل عملیاتی و استراتژیک است. این شبکه یک تهدید بالقوه برای امنیت ایالات متحده است که آمریکا از تجمع نیرو برای حمله مؤثر یا مهار رشد و عملکرد آن ناتوان است.

چارچوب نظری

مقاله پیش رو تلاش دارد با بررسی شواهد عینی و انطباق آنها با چارچوب نظری «مرکز ثقل»¹ ضمن پاسخ به سؤال اصلی، فرضیه مطرح شده را به آزمون بگذارد. شارح اولیه نظریه «مرکز ثقل»، «کارل وُن کلاوزویتز»² است و آن را این‌گونه تعریف می‌کند: «شبکه‌ای از قدرت و حرکت در جنگ که همه چیز در چارچوب آن به هم وابسته هستند و همه نیروی ما به عنوان یک نقطه معارض باید معطوف به آن باشد.» (Lewis, 2014: 16)

مرکز ثقل یک ویژگی، توانایی یا موقعیتی منبعث از قدرت است که آزادی عمل یا توانایی فیزیکی یا توانایی نبرد در آینده را فراهم می‌کند. (Headquarters Department of the Army, 1986: 179)

مرکز ثقل شبکه‌ای از نیرو و جنبش مطلق است که همه چیز در آن به هم وابسته هستند و عبارت از ویژگی، توانایی یا موقعیتی منبعث از قدرت دوست و دشمن است که برای آنها آزادی عمل یا قدرت فیزیکی یا توانایی نبرد در آینده را فراهم می‌کند. (Headquarters Department of the Army, 1993: 6-7)

بنابراین «منابع قدرت»، محور مرکز ثقل محسوب می‌شود که در یک دیدگاه مشترک، عبارت از ابزارهای چهارگانه ملی اعمال قدرت (نظامی، دیپلماتیک، اطلاعاتی و اقتصادی) است و در قلمروهای چندگانه زمینی، هوایی، دریایی، فضایی و سایبری فعال هستند. (Potter, 2013: 7)

1. Center of Gravity: COG
2. Carl von Clausewitz

یکی از ویژگی‌های فیزیکی منبعث از مفهوم قدرت در مرکز ثقل، قابلیت‌ها یا توانایی‌هاست، زیرا ممکن است مرکز ثقل به عنوان پدیده‌ای نامنظم و بدون شکل، ظاهر شده باشد، اما توانایی‌ها، همواره منسجم و قابل تشخیص هستند. بر همین اساس اقدام اثرگذار علیه مرکز ثقل مستلزم شناسایی توانایی‌های مهم در آن است که قدرت فیزیکی در سیستم را به سمت نبرد، هدایت می‌کنند. (Rueschhoff and Dunne, 2011: 2)

مرکز ثقل مفهومی مرتبط با «تجمع» اثرات نیروی مبارزه برای شکست دشمن و ضربه به توانایی‌های مهم قدرت‌دهنده به طرف تخصیص است که هدف از آن تمرکز نیروی رزمی بر سودمندترین مکان و زمان و حتی توانمندسازی تعدادی از نیروهای فرعی برای دستیابی به نتایج قطعی ارزیابی و حداقل‌سازی خسارات جانی و اتلاف منابع است. از این منظر، نیروی مبارزه برای شکست دشمن و ضربه به توانایی‌های مهم قدرت‌دهنده به آن، شامل حفاظت، اطلاعات، قدرت آتش، مانور، هوا و مأموریت فرماندهی است که در نقطه و زمان تعیین‌کننده، امکان برتری بر دشمن را فراهم می‌سازد. (Headquarters Department of the Army, 1993: 2)

بر همین اساس برنامه‌ریزان دکترین نظامی آمریکا تلاش دارند تا به‌واسطه به‌کارگیری یک الگوی غیرمعمول، آسیب‌پذیری‌های بالقوه و بالفعل در مرکز ثقل قدرت دشمن را شناسایی نمایند و تعیین نمایند که کدام یک از آنها حیاتی و مهم هستند. از این منظر ستاد برنامه‌ریزی مشترک برای تمام نیروهای زیرمجموعه ارتش چنین استدلال می‌کند که به‌کارگیری الگوی غیرمعمول، به برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا نحوه جنگ طرف تخصیص را تحلیل و توانایی‌ها، نیازمندی‌ها و آسیب‌پذیری‌های مهم در مرکز ثقل قدرت آن را تعیین نمایند. (Joint Publication 5-0, 2011: 24-25)

در بعد نظری، به‌کارگیری الگوی غیرمعمول همچنین کمک می‌کند تا با بهره‌برداری از آسیب‌پذیری‌های مهم، تهیه نیازمندی‌های مهم، برای دستیابی به توانایی‌های مهم در مرکز ثقل دشمن، امکان‌ناپذیر گردد. این روند از این منظر قابل تبیین است که اخلال در توانایی‌های مهم می‌تواند نهایتاً سیستم طرف

تخاصم را به سمت نابودی کامل هدایت کند. بر همین اساس برنامه‌ریزان دکترین نظامی آمریکا تلاش دارند تا به واسطه به‌کارگیری یک الگوی غیرمعمول، آسیب‌پذیری‌های بالقوه و بالفعل در مرکز ثقل قدرت دشمن را شناسایی و تعیین نمایند که کدام یک از آنها حیاتی و مهم هستند. از این منظر ستاد برنامه‌ریزی مشترک برای تمام نیروهای زیر مجموعه ارتش چنین استدلال می‌کند که به‌کارگیری الگوی غیرمعمول، به برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا نحوه جنگ طرف تخصص را تحلیل و توانایی‌ها، نیازمندی‌ها و آسیب‌پذیری‌های مهم در مرکز ثقل قدرت آن را تعیین نمایند. در بعد نظری، به‌کارگیری الگوی غیرمعمول همچنین کمک می‌کند تا با بهره‌برداری از آسیب‌پذیری‌های مهم، تهیه نیازمندی‌های مهم، برای دستیابی به توانایی‌های مهم در مرکز ثقل دشمن، امکان‌ناپذیر گردد. این روند از این منظر قابل تبیین است که اخلاف در توانایی‌های مهم می‌تواند نهایتاً سیستم طرف تخصص را به سمت نابودی کامل هدایت کند. (Strange, 1993: 3)

منابع دکترین ارتش آمریکا در سال 2012 تشریح می‌کند که مدل غیرمعمول، با تمرکز بر ارتباط داخل مرکز ثقل و آسیب‌پذیری‌های مهم درونی آن، به برنامه‌ریزان برای شناسایی عوامل مهم و هدف قرار دادن آنها کمک می‌کند و در عین حال به برنامه‌ریزان عملیاتی در اندازه‌گیری و توصیف محیط عملیاتی سیستم‌های دشمن یاری می‌دهد. آماده‌سازی اطلاعاتی میدان نبرد¹ (IPB) در این دکترین، تحت عنوان متغیرهای عملیاتی تعریف می‌شود که شامل جنبه‌های نظامی و غیرنظامی محیط عملیاتی است. این جنبه‌ها در برگزیده 8 عنصر مرتبط به یکدیگر هستند که منابع دکترین ارتش آمریکا در سال 2012 به اختصار از آن با عنوان (PMESII-PT)² یاد می‌کند. عناصر 8 گانه شامل عوامل سیاسی، نظامی، اقتصادی، اطلاعات، زیرساخت، فیزیکی، محیط و زمان است که هر یک از آنها

1. Intelligence Preparation of the Battlefield

2. Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure, Physical, Environment, Time.

یک مرکز ثقل قلمداد می‌شود. با این وصف مدل غیرمعمول در منابع دکترین ارتش آمریکا به برنامه‌ریزان عملیاتی کمک می‌کند تا با تجویز رهیافت‌های مستقیم و غیرمستقیم، چگونگی مؤثرترین، حمله به «مرکز ثقل درست» را تعیین کنند. (Headquarters Department of the Army, 2012: 1-2)

مفاهیم و تعاریف مرکز ثقل

مفهوم	تعریف
مرکز ثقل ¹	منابعی از قدرت که توانایی ذهنی یا فیزیکی، آزادی عمل یا توانایی اقدام در آینده را فراهم می‌سازند.
رهیافت مستقیم ²	روشی که فرماندهی براساس آن، با به‌کارگیری نیروی رزمی مستقیم به مرکز ثقل یا قدرت اصلی دشمن حمله می‌کند.
رهیافت غیرمستقیم ³	روشی که فرماندهی براساس آن، با به‌کارگیری نیروی رزمی مستقیم به مجموعه‌ای از نقاط سرنوشت‌ساز که دشمن از اعمال قدرت بر آن (پاسخگویی متقابل) اجتناب دارد، حمله می‌کند.
توانایی‌های مهم ⁴	یک عامل ضروری که به مرکز ثقل، توانایی انجام وظیفه می‌دهد و برای دستیابی به اهداف تعیین شده یا فرضی حیاتی است.
نیازمندی‌های مهم ⁵	یک شرط، منبع و مفهوم ضروری برای عملیاتی‌سازی تمام عیار توانایی‌های مهم
آسیب‌پذیری‌های مهم ⁶	یک جنبه از نیازمندی‌های ضروری که یک حمله مستقیم یا غیرمستقیم را در دستیابی به نتایج عمده و مهم، دچار نقص با آسیب‌پذیری می‌کند.

(Headquarters Department of the Army, 2013: 2)

تشکیل هسته‌های حزب‌الله

تشکیل «هسته‌های حزب‌الله در سراسر جهان» مأموریت سوم سپاه پاسداران

1. Center of Gravity
2. Direct approach
3. Indirect approach
4. critical capability
5. critical requirement
6. critical vulnerability

انقلاب اسلامی است که به طور خاص «نیروی قدس» موظف به انجام آن شده است. فرماندهی کل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران، «دفاع مسلحانه از انقلاب و نظام اسلامی» و «سازماندهی و آموزش ارتش بیست میلیونی» را به عنوان دو مأموریت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تعیین کرده است. این جایگاه همچنین مأموریت سوم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را منحصر به «نیروی قدس» نموده و ابعاد آن را چنین تشریح کرده است:

«مأموریت سوم، همان چیزی است که امروز سپاه پاسداران در قالب سپاه قدس یا «نیروی قدس»، از آن یاد می‌کند و امام بزرگوارمان تشکیل هسته‌های مردمی حزب‌الله در سراسر جهان را یکی از آرزوهای خود و یکی از دستورهای کار آینده انقلاب اسلامی در سطح جهان قرار دادند. بی‌شک، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، در این مورد مأموریتی خواهد داشت. ما نمی‌گوییم به جایی لشکرکشی می‌کنیم و در امور دیگران دخالت خواهیم کرد؛ اما می‌گوییم که نیروی نظامی منظم انقلابی مجرب در اولین کشوری که با انقلاب اسلامی پدید آمده است، یقیناً در قبال هسته‌های حزب‌الله در سراسر جهان خالی از مسئولیت نیست. کیفیت این مسئولیت، بایستی به تناسب و مقتضیات روشن بشود.» (khamenei.ir-29/08/1368)

بنابراین، نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی براساس محتوای «مأموریت سوم» موظف به تشکیل هسته‌های مردمی حزب‌الله در سراسر جهان است که کیفیت آن براساس اصل «تناسب و مقتضیات» از «انعطاف‌پذیری» برخوردار است. اجرای چنین مأموریتی می‌تواند در راستای اجرای مأموریت اول سپاه پاسداران انقلاب اسلامی یعنی «دفاع مسلحانه از انقلاب و نظام اسلامی»، کاربرد داشته باشد.

ماهیت ضداستکباری انقلاب اسلامی و مأموریت دفاع از مستضعفین و هسته‌های آزادی‌بخش مفاهیمی تهدیدآمیز برای ایالات متحده محسوب می‌شوند که توجیه‌کننده تخاصم با جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک مفروض بنیادین

در استراتژی آمریکا است. اثبات این ادعا نیاز به ارائه شواهد عینی اثبات‌کننده زیادی ندارد. به عنوان مثال در یکی از آخرین نمونه‌های رسمی، روز 16 دی 1395، «جان کری» وزیر امور خارجه دولت اوباما در صفحه پنجم از متن 21 صفحه‌ای «یادداشت خروج کابینه»، ذیل عنوان رسیدگی به «بازدارندگی ایران از دستیابی به سلاح هسته‌ای»، پس از تشریح روند تلاش‌های دولت آمریکا برای تصویب برجام، رابطه آمریکا با ایران را چنین توصیف کرده بود:

«روابط ما همچنان پر مناقشه باقی می‌ماند و باید فشارهای خود را برای بازگرداندن برنامه موشکی ایران به عقب حفظ کنیم. همچنین برای بازداشتن ایران در حمایت از تروریسم، بی‌توجهی به حقوق بشر و برای ایجاد بازدارندگی در مقابل مداخلات بی‌ثبات‌کننده در امور همسایگانش به اندازه‌ای که ایجاد تهدید می‌کند.» (Kerry, 2017: 5)

«نیروی قدس» به دلیل تهدیدات فزاینده فیزیکی، همواره در حال روز آمدسازی عملیاتی ترتیبات اجرای مأموریت خود در محیط بین‌المللی بوده است. به عنوان مثال حمله آمریکا به عراق و ایجاد ائتلاف جهانی و منطقه‌ای حول این اقدام، تهدید مهمی برای جمهوری اسلامی ایران به حساب می‌آمد که تنها یکی از نتایج آن اعلام آماده‌باش نظامی و اعزام یک ساله چندین لشکر سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و ارتش جمهوری اسلامی ایران به مرزهای جنوب غربی بود و حکایت از لزوم اجرای مأموریت «نیروی قدس» در فرامرزهای جمهوری اسلامی ایران داشت. لذا خروج نظامی آمریکا از عراق و تحکم شرایط امنیتی بر این کشور بعد از سال 2012 به «نیروی قدس» فرصت داد تا به واسطه هسته‌های مردمی حزب‌الله که بر مبنای مبارزه با تهدید داعش شکل گرفتند، ساخت و نهاده‌سازی مراکز ثقل قدرت در عراق را آغاز نماید. (زارعی، 1393: 8)

نیروی کارآمد

«حشد شعبی» تا پایان سال 1394، طی 550 روز نبرد مستمر در دو عملیات «لیک یا رسول الله 1 و 2»، 19 شهر و 51 روستا به مساحت 17500 کیلومتر مربع را از کنترل داعش خارج کرد که معادل یک سوم اراضی اشغال شده توسط داعش در عراق بود. این محدوده در برگیرنده دو حوزه نفتی «عجیل» و «علاس» بود که داعش معادل 20 هزار بشکه نفت از 50 هزار بشکه نفت استحصالی روزانه خود را از آن استخراج می‌کرد و با احتساب قیمت فروش متغیر بین 10 تا 35 دلار برای هر بشکه، ماهانه بین 6 تا 21 میلیون دلار کسب درآمد می‌کرد. بنابراین «حشد شعبی» در این مدت موفق به قطع تقریباً نیمی از درآمد نفتی داعش شده بود. این در حالی است که «حشد شعبی» در سال 2016 و طی عملیات امام هادی علیه‌السلام نیز مساحتی معادل 5 هزار کیلومتر مربع از اراضی بین «صلاح‌الدین» و «ثرثار» را در قالب 64 منطقه استراتژیک از کنترل داعش خارج کرد و در نتیجه راه ارتباط این سازمان را در دو استان نینوا و صلاح‌الدین قطع کرد. این روند با مشارکت فعال در عملیات آزادی فلوجه و موصل و دسترسی به مرز عراق و سوریه با اجرای عملیات محمد رسول‌الله (2) ادامه یافت. (مدیریهٔ اعلام الحشد الشعبی (الف): 2017)

کارآمدی بالای سازمان «حشدشعبی» و تشابه ساختار آن به بسیج و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در ایران باعث شد تا برخی نظریه لزوم تشکیل سازمانی مشابه سپاه پاسداران در عراق را مطرح کنند. «سید حامد جزایری» از فرماندهان گروه «سرایاالخراسانی»، شاخه نظامی حزب «طلیعه اسلامی» و عضو «حشد شعبی»، گفته بود که ما می‌خواهیم در کنار ارتش و پلیس، «نیروی سوم» در عراق باشیم و «نوری مالکی» نخست‌وزیر پیشین عراق، الگوی «حشد شعبی» را بسیج ایران معرفی کرده بود. (آزاد، 1395: 55-57)

تحلیل درباره تأثیر ارتباط مستشاری نیروی قدس بر سازمان رزم و توفیقات عملیاتی حشد شعبی به خصوص در روند عملیات محمد رسول‌الله (2) که به

دسترسی نیروهای عراقی به مرز سوریه در استان نینوا منجر شد برجسته گردید.

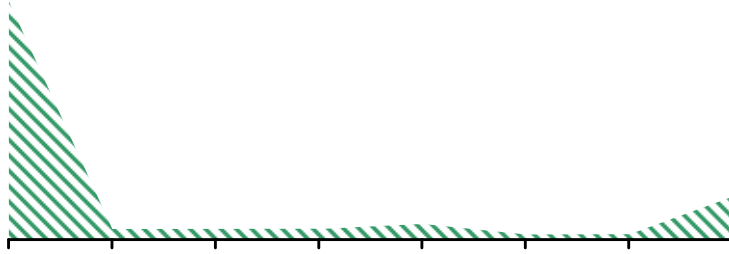
تحلیل ترکیب واحدهای حشدشعبی در عملیات محمد رسول الله (2)

نوع ارتباط	ماهیت واحدها	واحدهای عملیاتی
ارتباط مستشاری با نیروی قدس	فرماندهی توسط عصائب اهل الحق	تیپ (42)
ارتباط با ارتش عراق	مرتبط با تیپ رزمی امام علی(ع)؛ شاخه نظامی عتبه علویه(ع)	تیپ (2)
	مرتبط با تیپ رزمی علی اکبر(ع)؛ شاخه نظامی عتبه حسینی(ع)	تیپ (11)
ارتباط مستشاری با نیروی قدس	فرماندهی توسط گردان‌های سیدالشهداء(ع)	تیپ (14)
	مرتبط با تیپ رزمی علی اکبر(ع)؛ شاخه نظامی عتبه حسینی(ع)	تیپ (13)
ارتباط مستشاری با نیروی قدس	فرماندهی توسط سرایاالخراسانی	تیپ (18)
ارتباط با ارتش عراق	تیپ (40)
ارتباط مستشاری با نیروی قدس	مرتبط با سرایا العاشوراء، شاخه نظامی مجلس‌اعلی	تیپ (8)
	مرتبط با تیپ رزمی عباس(ع)؛ شاخه نظامی عتبه حسینی(ع)	تیپ (26)
ارتباط با ارتش عراق	عتبه علویه

(مدیریهٔ اعلام الحشد الشعبی (ب): 2017)

پیروی از ولایت فقیه در هسته مرکزی و حلقه پیرامونی «حشد شعبی»، حکایت از ماهیت عقیدتی این سازمان دارد و به طور طبیعی یک چالش بزرگ برای ایالات متحده در عراق محسوب می‌شود. بررسی ماهیت عقیدتی گروه‌های عضو «هیئت حشد شعبی» حکایت از این واقعیت دارد که 44 گروه از 65 گروه ثبت شده در این سازمان، مرجع تقلید خود را «آیت‌الله خامنه‌ای» اعلام کرده‌اند.

آیت‌الله سیستانی آیت‌الله بقرقوبی آیت‌الله محمدصادق سید حسن نصرالله آیت‌الله حائری آیت‌الله شیرازی آیت‌الله حیدری آیت‌الله خامنه‌ای

صدر

(مرکز الروابط للبحوث والدراسات الاستراتيجية، 2016: 1-4)

چالش آمریکا با حشد الشعبی

ارتباط مستشاری حشد شعبی با نیروی قدس در چارچوب مبارزه با تروریسم به خودی خود دلیل نگرانی آمریکا نیست. به عنوان مثال ژنرال «تونسند» فرمانده آمریکایی ائتلاف بین‌المللی ضد داعش، 19 تیر 1396 بعد از اعلام آزادی موصل، ضمن صدور بیانیه تبریک، نیروهای حشد شعبی را نیز در کنار ارتش و نیروهای پیشمرگه کرد در این پیروزی شریک دانست. اما در عین حال هشدار داد که گروه‌های جهادی همچنان به عنوان یک تهدید باقی هستند و محدوده‌هایی در عراق را تحت کنترل می‌کنند. (U.S Central Command: 2017)

نگرانی آمریکا درباره گروه‌های جهادی مربوط به سابقه فعالیت‌های ضد اشغالگری گروه‌های تأثیرگذار در سازمان حشد شعبی است. چهار گروه «عصائب اهل الحق»، «گردان‌های حزب‌الله عراق»، «جنش نجباء» و «گردان‌های امام (ع)»، متهم به نقش‌آفرینی علیه اشغال‌گران بعد از سال 2003 بوده و از جایگاه ویژه‌ای در اسناد استراتژیک ایالات متحده برخوردارند. (آزاد، 1395: 55-57)

علاوه بر این آمریکا با سؤال پیرامون ارتباط یا عدم ارتباط مستشاری حزب‌الله لبنان با حشد شعبی نیز روبه‌روست که سابقه آن به دوره اشغال عراق توسط

بازمی‌گردد. نهادهای ایالات متحده گزارش‌های متعددی از سال 1385 به بعد نسبت به سازماندهی شبکه‌ای از هسته‌های حزب‌الله در عراق هشدار داده شده بودند. سرتیپ «کوبین برگنر» فرمانده آمریکایی ائتلاف در عراق، روز 11 تیر 1386 از تشکیل یک شبکه عملیات علیه نیروهای آمریکایی در عراق خبر داد و ادعا کرد که «ابوموسی دقدوق» از فرماندهان «حزب‌الله لبنان» نقش محوری در راه‌اندازی و هدایت آن را بر عهده داشته است. براساس ادعای برگنر این شبکه ضد اشغال‌گری توسط برادران خزعلی (قیس و لیث)¹ تا وسط عراق امتداد یافته بود و با شبکه دیگری که توسط «ابویاسر شیبانی» (شبکه شیبانی) هدایت می‌شد در ارتباط بود. (Bergner, 2007:1-20)

آمریکا مدعی است ارتباط حزب‌الله با هسته مرکزی حشد شعبی بعد از خروج نیروهای آمریکایی ادامه یافته است. این کشور معتقد است یک ماه بعد از سقوط موصل، یک هسته 250 نفره از نیروهای این سازمان برای کمک به «حشد شعبی» به عراق اعزام شدند. در این میان «سید حسن نصرالله» دبیرکل حزب‌الله لبنان درباره ساز و کار حضور نیروهای این سازمان در عراق می‌گوید:

«برادران عراقی به ما گفتند ما رزمنده نمی‌خواهیم فقط فرمانده سازماندهی و مدیریت عملیات می‌خواهیم. شبانه برادرانمان را از سوریه و جبهه‌های جنوب فراخواندیم... ما به عراق رفتیم و تحت فرماندهی نیروهای مردمی فعالیت می‌کنیم.» (www.moqawama.org)

«ابومهدی مهندس» معاون فرمانده «هیئت حشد شعبی» ارتباط این ساختار با حزب‌الله لبنان را «بسیار خوب» توصیف و تصریح می‌کند که «حشد شعبی» از ارتباط با حزب‌الله منافع بزرگی کسب کرده است. «مهندس» نقش حزب‌الله لبنان در «حشد شعبی» را بسیار مهم خوانده و می‌گوید این سازمان از ابتدای درگیری مشاوران خود را برای کمک به عراق اعزام کرده در کنار ایران در کار آموزش، برنامه‌ریزی،

1. قیس خزعلی دبیرکل «عصائب اهل حق» یکی از 9 گروه هسته مرکزی «حشد شعبی» است که در سال 2004 از جیش‌المهدی منشعب شد.

تسلیحات و تجهیزات به حشد الشعبی کمک کرده است. (www.youtube.com)

بنابراین ایالات متحده با چالش تشکیل شبکه رسمی جدید حزب الله در عراق روبه روست که از قابلیت گسترش به فراسوی مرزهای این کشور را نیز برخوردار است. ژنرال «لوید جی، آستین»، فرمانده وقت منطقه مرکزی در وزارت دفاع آمریکا درباره این چالش چنین توضیح داده بود:

«ما شاهد نقش آفرینی ایران در نقاط مختلف منطقه هستیم. ایران درجه بالایی از نفوذ قابل توجه در نواب¹ و جانشینان² خود در یک شبکه تهدید ایجاد کرده است.» (U.S Central Command: 2016)

مؤسسه «واشینگتن برای خاور نزدیک» در قالب یک گزارش 92 صفحه‌ای که سال 2015 منتشر شد به دولت ایالات متحده توصیه کرده بود طراحی و اجرای برنامه «پیشگیری از حزب اللهی سازی عراق»³ را در دستور کار قرار دهد. این مؤسسه درباره تبعات توسعه حزب الله سازی در عراق این طور توضیح داده بود:

«با حل بحران داعش، ایران قادر خواهد بود تا به واسطه شبکه نیروهای خود، یک پهنه جغرافیایی با 36 میلیون جمعیت و شبکه تولید نفت در آن را حداقل برای مدت یک دهه به کنترل درآورد. حزب الله سازی منحصر به عراق نخواهد ماند و شبکه عراقی هر چند که از سال 2011 در سوریه نیز حضور داشته است، اما از سال 2016 به طور جدی تعیین سرنوشت این جبهه را برعهده می گیرد.» (Knights, 2015: viii)

اشاره مؤسسه واشینگتن به مشارکت گروه های عراقی در سوریه به سال 2012 باز می گردد. این گروه ها در آن مقطع ذیل کمیته ای به نام «سازماندهی ملی برای دفاع از سیده زینب» آغاز به کار کردند و تا سال 2015، در قالب 29 گروه مختلف در 380 نقطه از جبهه های سوریه گسترش پیدا کردند. «بشار سعیدی»

1. proxies
2. surrogates
3. prevent the Hezbollahization of Iraq

سخنگوی «جنبش نجباء» در گفت‌وگویی به روزنامه «واشینگتن پست» درباره دلایل حضور نیروهای عراقی در سوریه گفته بود:

«فرقی نمی‌کند که ما در سوریه باشیم یا عراق ما در خط مقدم جبهه با دشمن می‌جنگیم. ما برای حفاظت از حرم امامان و مقدساتمان به هر کجا می‌رویم.»
(www.washingtonpost.com)

روند انتشار نیروهای شبه نظامی عراقی در سوریه

شرح	کنش	دوره زمانی
تشکیل کمیته‌های دفاع مردمی در سوریه و به دنبال تشکیل تیپ ابوالفضل العباس	توسعه گروه‌های محلی	تابستان و زمستان 2012
هسته‌های کوچک عصاب اهل الحق، گردان‌های حزب‌الله عراق و گردان‌های سیدالشهدا فعالیت در سوریه را آغاز کردند.	ورود گروه‌های عراقی به سوریه	زمستان 2012 تا تابستان 2013
آماده‌سازی نیروها برای مشارکت در عملیات‌هایی فراتر از جغرافیای سیده زینب (عملیات حلب و قلمون)	آغاز تمرین نظامی در سوریه	از بهار تا تابستان 2013
آغاز جذب اینترنتی نیرو - گسترش دایره تبیینی برای حضور نیروهای عراقی در سوریه و نزدیک شدن ادبیات توجیهی به دکترین ترویجی محور مقاومت	تشکیل گروه‌های جدید عراقی	از تابستان 2013 به بعد

(آزاد، 1395: 74)

«حشد شعبی» و مرکز ثقل سیاسی

ایالات متحده علاوه بر چالش حزب‌الله‌سازی در ساختار نظامی امنیتی عراق، با مسئله تشکیل مرکز ثقل در ساختار سیاسی این کشور نیز روبه‌روست. البته براساس بند سوم از ماده 8 از قانون احزاب (قانون شماره 36) ثبت نام از هر نهاد سیاسی که شکل نظامی یا شبه‌نظامی داشته باشد ممنوع است،¹ ضمن اینکه براساس ماده

1. روز 27 آگوست 2015 (پنجم شهریور 1394)، مجلس عراق به تصویب قانون 69 ماده‌ای احزاب سیاسی در عراق پرداخت. در بند سوم از ماده 8 در بخش احکام تأسیس در فصل سوم این قانون آمده است: «تأسیس حزب یا سازمان سیاسی و عملکرد آنها با الگوبرداری از سازمان‌های نظامی یا شبه‌نظامی ممنوع است. همچنین ارتباط آنها با هر گونه سازمان مسلح ممنوع است.» (قانون الاحزاب السياسيه، 2015: 3)

پنج از بند دوم قانون «هیئت حشد شعبی و نیروهای تابع آن»، جدایی متسبب به این هیئت از جریان‌ها و احزاب سیاسی الزامی اعلام شده است. همچنین براساس بند سوم از همین قانون، «حشد شعبی» ذیل ماده 9 قانون اساسی عراق از دخالت در امور سیاسی و تشکیل دولت منع شده است. اعضای «حشد شعبی» براساس بند «ج» از ماده 9 قانون اساسی، همانند شاغلان در وزارت دفاع، از نامزدی در انتخابات برای اشتغال در مراکز سیاسی، تبلیغات انتخاباتی به نفع سایر نامزدها منع شده‌اند. (قانون هیاه الحشدالشعبی، 2016: 1-2)

با وجود قوانین بازدارنده، شواهد عینی حکایت از این دارند که جریان‌های سیاسی نزدیک به حشدشعبی، بدون ذکر نام مستقیم از این نهاد در حال سازماندهی برای ورود به کادر سیاسی کشور هستند. کمیسیون مستقل انتخابات نیز روز هفتم شهریور 1395 با صدور بیانیه‌ای به کثرت سؤالات درباره ثبت نام کمیسیون از «حشد شعبی» در فهرست انتخابات اشاره و تأکید کرده بود که هیچ نهاد سیاسی با عنوان «حشد شعبی» ثبت نام نشده است. (مفوضیه المستقله للانتخابات: 2016)، اما تا روز 20 مرداد 1395، 68 نهاد سیاسی در کمیسیون عالی مستقل انتخابات برای شرکت در انتخابات شورای استان‌ها و پارلمانی عراق در سال 2018 ثبت نام کرده بودند که گفته می‌شد 40 مورد از آنها از تشکلهای جدید و نزدیک به گروه‌های عضو «حشد شعبی» هستند. (www.almasalah.com)

البته برخی گروه‌های حشد شعبی نیز بدون هرگونه ملاحظه از ورود مستقیم به انتخابات خبر دادند. به عنوان مثال «سید حامد جزایری» فرمانده تیپ هفتم از «سرایاالخراسانی» ضمن اعلام ثبت نام جناح سیاسی خود در انتخابات شورای استانی برای مبارزه با فساد سیاسی در کنار مبارزه با داعش، هر دوی این معضلات را یک مسئله واحد قلمداد کرده بود.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

تشکیل هسته‌های مردمی حزب‌الله در بعد نظری به معنی ایجاد شبکه‌ای از قدرت و حرکت در جنگ است که همه چیز در چارچوب آن به هم وابسته هستند. این شبکه عبارت از ایجاد مرکز یا مراکز ثقل قدرت جدید است که آزادی عمل یا توانایی فیزیکی یا توانایی نبرد در آینده را برای «دفاع مسلحانه از انقلاب و نظام اسلامی»، فراهم می‌کند. این روند در چارچوب «رهیافت‌های مستقیم»، به معنی ایجاد نیروی رزمی مستقیم برای کسب توانایی حمله به مرکز ثقل یا قدرت اصلی دشمن است و در چارچوب «رهیافت‌های غیرمستقیم» به مفهوم کسب توانایی حمله به مجموعه‌ای از نقاط سرنوشت‌ساز است که دشمن از اعمال قدرت بر آن (پاسخگویی متقابل) اجتناب دارد و نتیجه آن دستیابی به قدرت بازدارندگی در مقابل حملات احتمالی آینده است. بنابراین ایجاد هسته‌های مردمی حزب‌الله در عراق در شرایط بغرنج امنیتی بعد از سال 2012، به ایجاد شبکه‌ای از منابع قدرت در عراق و خارج از آن منجر شد که از پیوند ایدئولوژیک قوی با جمهوری اسلامی ایران و اصل ولایت فقیه و سایر مراکز ثقل قدرت در محور مقاومت برخوردار است. این شبکه به محور یک مرکز ثقل نظامی جدید در عراق تبدیل شد که از ابزارهای چهارگانه ملّی اعمال قدرت (نظامی، دیپلماتیک، اطلاعاتی و اقتصادی) بهره‌مند است. البته این مرکز ثقل نظامی جدید از میان قلمروهای چندگانه زمینی، هوایی، دریایی، فضایی و سایبری، صرفاً در بخش زمینی فعال است با این تفاوت در اغلب پدیده‌ای نامنظم اما با توانایی‌های منسجم و قابل تشخیص در فرامرزهای عراق نیز فعال است.

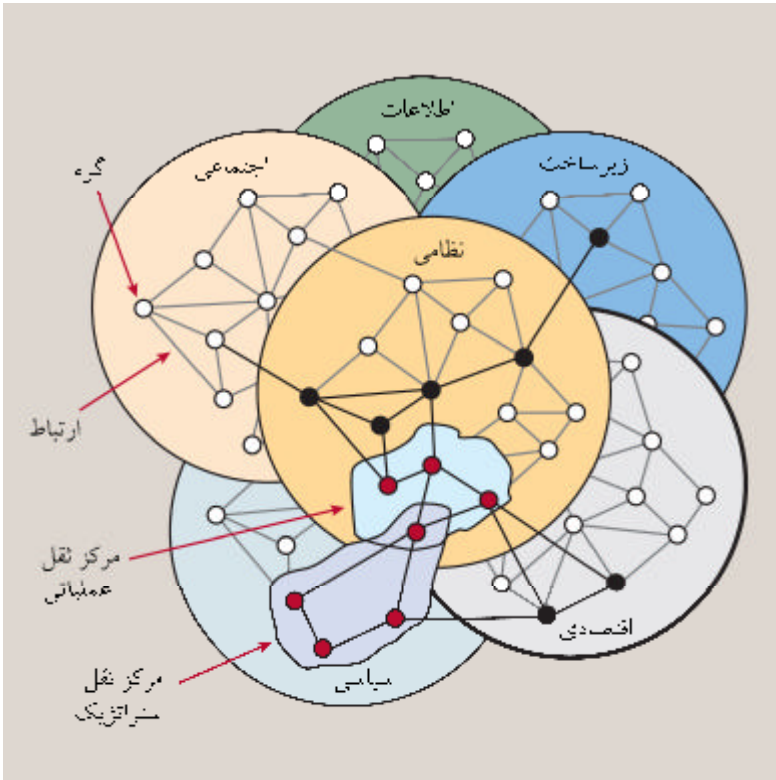
نتیجه‌گیری

حشد شعبی یک مرکز ثقل نظامی جدید در داخل عراق است که در ابتدا به عنوان پدیده‌ای نامنظم و بدون شکل، اما با توانایی‌های منسجم و قابل تشخیص

ظاهر شد. این پدیده به سمت شکل‌پذیری حرکت کرد و سپس در حال حرکت به سمت ایجاد یک مرکز ثقل سیاسی جدید در عراق است. بنابراین ایالات متحده با مراکز ثقل نظامی - سیاسی معارض در عراق و خارج از مرزهای عراق روبروست که ممکن است قدرت فیزیکی آنها در قالب رهیافت‌های مستقیم و غیرمستقیم در راستای تهدید منافع آمریکا یا متحدینش هدایت شوند. از این منظر، ایالات متحده بعد از رسمیت بخشی به «حشد شعبی» به عنوان یک نهاد قانونی در عراق از «تجمیع» اثرات نیروی مبارزه، برای ضربه به توانایی‌های مهم قدرت‌دهنده به حشد شعبی ناتوان است، زیرا اساساً امکان تمرکز نیروی رزمی بر سودمندترین مکان و زمان برای حمله به یک نهاد رسمی غیرممکن به نظر می‌رسد. نگرانی فرماندهی منطقه مرکزی در وزارت دفاع آمریکا درباره تأثیر رسمیت بخشی به «حشد شعبی» بر روابط آینده آمریکا با نیروهای امنیتی عراق و ایجاد پیچیدگی در آن از این جهت قابل تفسیر است که نیروی مبارزه برای ضربه به توانایی‌های مهم قدرت‌دهنده به این مرکز ثقل در عراق، که شامل حفاظت، اطلاعات، قدرت آتش، مانور، هوا است امکان‌پذیر نیست. تنها راه ایالات متحده بعد از رسمیت بخشی به مرکز ثقل نظامی جدید در عراق، به‌کارگیری «الگوی غیرمعمول» است که برای شناسایی آسیب‌پذیری‌های بالقوه و نه بالفعل کاربرد خواهد داشت. بنابراین کارکرد الگوی غیرمعمول، تنها از طریق تمرکز بر ارتباط داخل مرکز ثقل و آسیب‌پذیری‌های مهم درونی آن امکان‌پذیر است که اندازه‌گیری و توصیف محیط عملیاتی سیستم‌های «حشد شعبی» و آماده‌سازی اطلاعاتی میدان نبرد (IPB)، صرفاً به واسطه تعریف متغیرهای عملیاتی امکان‌پذیر است. بنابراین ایالات متحده تنها قادر به شناسایی نسبی 6 عنصر مرتبط به هم در سیستم (PMESII-PT) اعم از عناصر سیاسی، نظامی، اقتصادی، اطلاعات، زیرساخت است که هر یک از آنها یک مرکز ثقل مستقل قلمداد می‌شوند. از میان این مراکز ثقل پیوند دو مرکز ثقل سیاسی و نظامی، ایجادکننده دو مرکز ثقل

عملیاتی و استراتژیک خواهند بود که وارد کردن ضربه به آنها امکان ناپذیر است.

منابع و مآخذ

- آزاد، امیرحامد. (1394). الگوی مطلوب در عراق؛ حشد شعبی و آسیب‌پذیری‌های آن، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، شماره 64، تهران، مؤسسه مطالعات راهبردی اندیشه‌سازان نور.
- آزاد، امیرحامد. (1395). سایه روشن حشد شعبی، نوبت اول، تهران، مؤسسه مطالعات راهبردی اندیشه‌سازان نور.
- آموزش مستضعفین منطقه توسط «نیروی قدس». (1393). حوزه نیوز،
<http://www.hawzah.net/fa/News/View/97783/>
- بیانات در مراسم ششمین دوره‌ی فرماندهی و ستاد دانشگاه امام حسین (ع). (1368). پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری،
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=11062>
- بیانات در دیدار کارگران. (1385). پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری،
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3337>
- بیانات در دیدار کارگزاران نظام. (1389). پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری،
<http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=9893>
- زارعی، سعدالله. (1393). ساخت فکری و رفتاری «نیروی قدس» در مواجهه با اشغال و ترور، فصلنامه جهان اسلام، شماره 59، تهران، مؤسسه اندیشه‌سازان نور.
- سپاه آماده هدف قراردادن منافع دشمن متجاوز در سراسر جهان است. (1389). پارسینه،
<http://www.parsine.com/fa/news/24426/>
- مشاور عالی فرمانده سپاه قدس: باید در عمق استراتژیک دشمن را از بین برد. (1395). خبرگزاری فارس،
<http://mazandaran.farsnews.com/news/13950925000045>
- الاسد وجه دعوه‌ی الی قيادات الحشد الشعبی لدخول سوريا، العامری. (2016). المعلومه،
<http://almaalomah.info/2016/11/16/political/105193>
- الدستور العراقی. (2005). مجلس النواب العراقی،
http://www.iraqinationality.gov.iq/attach/constitution_ar.pdf
- ترکیا بالمحتلة والسعودية بأمر الارهاب. (2016). وكالة الأنباء العالم،
<http://www.alalam.ir/news/1881683>
- خطه مع اقليم كردستان لـ خلق دولة اتحادیه موحده، العبادی. (2016). بدر نیوز،
http://badrnews.net/home/single_news/38914
- سنكتشف السعودیه مبكراً إذا كان هناك عقل يفكر أنها تخوض معركة خاسرة، المقاومة الاسلاميه فى لبنان. (2016). المقاومة الإسلاميه فى لبنان،
<http://www.moqawama.org/essaydetails.php?eid=32951&cid=142>
- شعبیه الحشد الشعبی تقود انتخابات مجالس المحافظات 2017 و البرلمانیه 2018. (2016). المسئله،
<http://almasalah.com/ar/PrintNewspage.aspx?newsid=80836>
- عمليات محمد رسول الله. (2017). مديرية اعلام الحشد الشعبی (ب)،
http://al-hashed.net/wp-content/uploads/2017/05/IMG_5958.png
- قانون هیاه الحشد الشعبی. (2016). مجلس النواب العراقی،

<http://www.parliament.iq/details.aspx?LawIDF=18936>

- قانون الاحزاب السياسية. (2015). مجلس النواب العراقيه،

<http://ar.parliament.iq/LiveWebsites/Arabic/Container.aspx?LawID=15718>

- التدخل عسكرياً في سوريا غير مطروح؛ لكننا مستعدون للمساعدة. (2016). المدى برس،

<https://almadapress.com/ar/news/79376/>

- الحشد الشعبي في العراق.. النشأة والمستقبل دراسة استقصائية. (2016). مركز الروابط للبحوث

والدراسات الاستراتيجية، <http://rawabetcenter.com/archives/31326>

- الحشد الشعبي يعتزم القتال بسوريا بعد الموصل، الجزيرة. (2016). الجزيرة،

<http://www.aljazeera.net/news/arabic/2016/10/29/>

- من مصلحتنا ان نتعامل مع الحكومة في سوريا وليس مع مجاميع مسلحة، العبادي. (2016). المدى

برس، <https://almadapress.com/ar/news/79376/>

- مديرية اعلام الحشد الشعبي (الف). (2017). <http://al-hashed.net>

- هيئة الحشد الشعبي مؤسسه امنية لايمكن تسجيلها كياناً سياسياً مشاركاً في الانتخابات. (2016)

مفوضية العليا المستقلة للانتخابات،

<http://www.ihec.iq/ar/index.php/news-archive/headlines/7412.html>

منابع انگليسي

- Committee on the Armed Services. (2017). Statement of General Joseph L. Votel Commander U.S. Central Command Before The House Armed Services Committee on The Posture of U.S. Central Command, <https://armedservices.house.gov/legislation/hearings/full-committee-hearing-military-assessment-security-challenges-greater-middle>.
- Bergner, Kevin J., (2007), MULTI NATIONAL FORCE IRAQ, IRAQ Brig, <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2007/07/mil-070702-mnfi-b01.pdf>
- Combined Joint Task Force Operation Inherent Resolve. (2016). SDF initiate next phase of Raqqah isolation, http://www.defense.gov/Portals/1/features/2014/0814_iraq/docs/20161212-01-SDF-initiate-next-phase-of-Raqqah-isolation.pdf
- Defense Intelligence Agency. (2010). http://www.foreignpolicy.com/files/fp_uploaded-documents/100414_FINAL%20DIA_SFR_to_SASC_Iran_Hearing_20100413.pdf
- Headquarters Department of the Army, FM 100-5, Operations (1986), Washington, DC: Government Printing Office.
- Headquarters Department of the Army, FM 100-5. (1986), Operations Washington, DC: Government Printing Office, http://www.fs.fed.us/fire/doctrine/genesis_and_evolution/source_materials/FM-100-5_operations.pdf
- Headquarters Department of the Army, ADRP 3-0. (2012), Unified Land Operations, Distribution Restriction: Approved for public release; distribution is unlimited, https://fas.org/irp/doddir/army/adrp3_0.pdf

- Headquarters Department of the Army, (2013), ADRP1-02, C2, Operational Terms and Military Symbols, Change No. 2 Washington, DC, 2012: http://armyrotc.msu.edu/resources/adrp1_02.pdf;
- Joint Publication 5-0, Joint Operation Planning. (2011), http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp5_0.pdf
- Kerry, John. (2017), Exit Memo from Secretary Kerry to President Obama, <https://www.state.gov/documents/organization/266712.pdf>
- Knights, Michael. (2015). THE LONG HAUL, Rebooting U.S. Security Cooperation in Iraq , Policy Focus13, The Washington Institute For Near East Policy, http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus13_Knights4.pdf
- Potter, Shayla D. (2013). the Center of Gravity Concept: A study Of its Description and Application in Two Different eras, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, www.dtic.mil/gettr-doc/pdf?AD=ADA606275
- Rueschhoff, Jan L., and Dunne, Jonathan P. (2011), Centers of Gravity from the 'Inside Out, Joint Force Quarterly 60, http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/rueschhoff_dunne_cog_inside_out.pdf
- Longwarjournal. (2016). Iraqi militia leader wants to model PMF after Iran's Revolutionary Guard, Longwarjournal, <http://www.longwarjournal.org/archives/2016/03/why-cant-the-hashd-be-like-the-revolutionary-guard-in-iran-iraqi-militia-commander-says.php>
- Strange, Joseph L. (1996). Centers of Gravity and Critical Vulnerabilities: Building on the Clausewitz an Foundation So We Can All Speak the Same Language, Perspectives on Warfighting Number Four, 2nd ed. Quantico, VA: Marine Corps Association, http://jpsc.ndu.edu/Portals/72/Documents/JC2IOS/Additional_Reading/3B_COG_and_Critical_Vulnerabilities.pdf
- Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense, (2012), http://archive.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf
- United States Department of the Treasury. (2008). A, Treasury Designates Individuals and Entities Fueling Violence in Iraq: HP-1141: <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp1141.aspx>
- United States Department of the Treasury. (2008). B, Treasury Designates Individuals, Entity Fueling Iraqi Insurgency: <http://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp759.aspx>
- U.S Department of State (A). (2009). Foreign Terrorist Organizations, <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>
- U.S Department of State (B). (2009). Designation of Kata'ib Hizballah as a Foreign Terrorist

Organization, <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/july/125582.htm>

- United States Department of Defense. (2016). Turkish Leaders Create Long-term Plan against ISIL in Raqqa, DOD News, Defense Media Activity, <http://www.defense.gov/News/Article/Article/997373/dunford-turkish-leaders-create-long-term-plan-against-isil-in-raqqa>
- U.S. Central Command. (2016). Statement on the Posture of U.S. Central Command, USCENTCOM, <http://www.centcom.mil/ABOUT-US/POSTURE-STATEMENT/>
- U.S Central Command. (2017). Iraqi Security Forces liberate Mosul, <http://www.inherentresolve.mil/News/News-Releases/Article/1241247/iraqi-security-forces-liberate-mosul/>
- YouTube. (2017). PMF deputy commander Muhandis details Hezbollah ops in Iraq, <https://www.youtube.com/watch?v=t-uYkGK0lqQ>
- Washington post. (2015). Iran backs Assad in battle for Aleppo with proxies, ground troops, Washington post, https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/iran-backs-battle-for-syrias-aleppo-with-proxies-ground-troops/2015/10/19/b8bec268-765f-11e5-a5e2-40d6b2ad18dd_story.html

